

Högskolornas särskilda organ för lärarutbildning

TILLSYNSRAPPORT

Högskolornas särskilda organ för lärarutbildning

Högskoleverket • Birger Jarlsgatan 43 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

Högskolornas särskilda organ för lärarutbildning. Tillsynsrapport

Producerad av Högskoleverket i november 2002

Högskoleverkets rapportserie 2002:41 R

ISSN 1400-948X

Innehåll: Högskoleverket, juridiska avdelningen, **Marie Stern Wärn**

Grafisk form: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Högskoleverkets vaktmästeri, Stockholm, december 2002

TRYCKT PÅ MILJÖMÄRKT PAPPER

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Inledning	7
Tidigare tillsynsärenden	9
Särskilt organ för lärarutbildning vid Linköpings universitet	9
Särskilt organ för lärarutbildning vid Kungl. Musikhögskolan	9
Lagstiftningsarbete	11
Lärarutbildningskommitténs betänkande	11
Propositionen En förnyad lärarutbildning	11
Tillämpliga regler	15
Representanter för lärarna	15
Representanter för studenterna	16
Externa ledamöter	16
Högskoleverkets bedömning	16
Allmänna synpunkter från lärosätena	19
Lärosätenas svar	21
Har lärosätet ett särskilt organ för lärarutbildning?	23
Lärosäte	23
Hur är det särskilda organet placerat i lärosätets organisation?	25
Lärosäte	25
Har det särskilda organet det ansvar det skall ha?	27
Ledamöter i det särskilda organet	29
Sammansättningen av organet	29
Val av representanter för lärarna	30
Studenternas representanter	32
Externa ledamöter	33
Ordförande och vice ordförande	35
Lärosäten	35
Sammanfattande slutsatser	37
Bilaga 1	39
Anmodan	39
Sändlista	41
Bilaga 2	43
Förteckning över särskilda organ för lärarutbildning	43

Sammanfattning

Högskoleverket initierade i december 2001 ett tillsynsprojekt i syfte att utreda hur reglerna om särskilda organ för lärarutbildning tolkas och tillämpas vid universitet och högskolor, efter den ändring av reglerna som trädde i kraft den 1 juli 2001. Enligt en bestämmelse, som återfinns i 2 kap. 5 a § högskolelagen (1992:1434), är alla universitet och högskolor med tillstånd att utfärda lärarexamen skyldiga att ha ett särskilt organ som ansvarar enbart för grundläggande lärarutbildning, liksom för den forskning som knyter an till sådan utbildning. Vid universitet och högskolor där det finns vetenskapsområde skall det särskilda organet ha ansvar också för sådan forskarutbildning som knyter an till lärarutbildningen.

I denna rapport sammanfattas den redovisning som de 22 lärosätena, som ingår i projektet, kommit in med till Högskoleverket. Förutom rapporten kommer Högskoleverket att anmoda de högskolor som bedömts inte ha följt gällande bestämmelser att redovisa sina åtgärder inom en viss tid.

Sex lärosäten – Luleå tekniska universitet, Mitthögskolan, Högskolan i Gävle, Högskolan i Kalmar, Lärarhögskolan i Stockholm och Mälardalens högskola – uppfyller de krav högskoleförfattningarna ställer upp för de särskilda organen för lärarutbildning.

Undersökningen visar att alla lärosäten utom ett har ett särskilt organ för lärarutbildning. Omfattningen på lärarutbildningen vid detta lärosäte är inte stor. I lagstiftningen eller i förarbetena görs dock inte undantag för lärarutbildning som är av mindre omfattning. Högskoleverket kommer att uppmärksamma regeringen på denna fråga. De brister som Högskoleverket i övrigt kunnat konstatera rör i huvudsak bestämmelserna i 3 kap. 7 a § högskoleförordningen (1993:100), vilka upplevs som svårtolkade av många lärosäten. Högskoleverket har självt kunnat konstatera att bestämmelserna i vissa avseenden är oklara. Det framgår inte av reglerna om ordförande respektive vice ordförande skall hämtas från en viss kategori av ledamöter. Vidare kan det ifrågasättas om regeringens avsikt varit att styrelsen skall få delegera utseende av externa ledamöter till rektor (3 kap. 7 c § högskoleförordningen). Högskoleverket kommer att uppmärksamma regeringen på dessa oklarheter.

Inledning

Högskoleverket handlade under hösten 2001 två tillsynsärenden som rörde det särskilda organet för lärarutbildning dels vid Linköpings universitet (reg.nr 31-1960-01), dels vid Kungl. Musikhögskolan (reg.nr 31-3054-01), se bilaga 1. Mot bakgrund av det först nämnda ärendet fann verket det motiverat att göra en större översyn och beslutade att under 2002 utreda hur övriga lärosäten med lärarutbildning tillämpar bestämmelserna i 2 kap. 5 a § högskolelagen.

Högskoleverkets tillsynsprojekt (reg.nr 31-4684-01) om särskilda organ för lärarutbildning inleddes i december 2001 med att en anmodan skickades ut till 22 universitet och högskolor, se bilaga 2. Lärosätena skulle enligt anmodan redogöra för:

- hur det särskilda organet för lärarutbildning är organiserat vid lärosätet
- om det särskilda organet har det samlade ansvaret för grundläggande lärarutbildning, forskning och forskarutbildning
- hur ledamöterna och representanterna i det särskilda organet utses.

De universitet och högskolor som i december 2001, förutom Linköpings universitet och Kungl. Musikhögskolan, hade tillstånd att utfärda lärarexamen var: Uppsala universitet, Lunds universitet, Göteborgs universitet, Umeå universitet, Luleå tekniska universitet, Karlstads universitet, Växjö universitet, Örebro universitet, Högskolan i Kalmar, Malmö högskola, Högskolan i Borås, Högskolan Dalarna, Högskolan i Gävle, Högskolan i Halmstad, Högskolan Kristianstad, Högskolan i Trollhättan/Uddevalla, Idrottshögskolan i Stockholm, Lärarhögskolan i Stockholm, Mitthögskolan, Mälardalens högskola, Södertörns högskola och Konstfack. Dessa lärosäten anmodades att till Högskoleverket inkomma med ovan nämnda redogörelse.

Ytterligare ett lärosäte, Stiftelsen Högskolan i Jönköping, har tillstånd att bl.a. utfärda lärarexamen men omfattas inte av projektet.

Tidigare tillsynsärenden

Särskilt organ för lärarutbildning vid Linköpings universitet

(reg.nr 31-1960-01)

Med anledning av att universitetsstyrelsen vid Linköpings universitet våren 2001 fattade beslut om en ny nämndorganisation för filosofiska fakulteten initierade Höskoleverket ett tillsynsärende. Universitetets beslut innebar att den dåvarande filosofiska fakultetsnämnden gavs en ny form och benämning – Styrelsen för det humanistisk-samhällsvetenskapliga vetenskapsområdet. Därutöver inrättades två särskilda organ/verksamhetsnämnder med ansvar för frågor rörande lärarutbildning och forskning om utbildning respektive övrig utbildning och forskning inom humaniora, samhällsvetenskap och tematisk naturvetenskap. Det särskilda organet som hade inrättats – Verksamhetsnämnden för utbildningsvetenskap som efter namnändring kallades Nämnden för utbildningsvetenskap – gavs endast ett begränsat ansvar och detta stred mot 2 kap. 5 a § högskolelagen. Beslut fattades senare om en reviderad organisation som innebar att det särskilda organet fick det övergripande och sammanhållande ansvaret för grundläggande lärarutbildning, liksom för den forskning som knyter an till sådan utbildning samt i förekommande fall forskarutbildning. Höskoleverket kommer före utgången av 2002 att fatta beslut om uppföljning av verkets beslut.

Särskilt organ för lärarutbildning vid Kungl. Musikhögskolan

(reg.nr 31-3054-01)

Av en anmälan som kom in till Höskoleverket i augusti 2001 framgick bl.a. att det vid Kungl. Musikhögskolan fattats beslut om inrättande av två organ med ansvar för skilda delar av grundutbildning, forskarutbildning och forskning. Något särskilt organ med ett samlat ansvar inrättades således inte i och med det beslutet. Under den tid som ärendet handlades vid Höskoleverket fattade högskolans styrelse emellertid ett nytt beslut och genom det fick Nämnden för pedagogisk konstnärlig utbildning ett samlat ansvar i överensstämmelse med gällande regler.

En annan fråga som också behandlades i ärendet var förfarandet vid valet av ledamöter till det särskilda organet. Samtliga lärare vid Kungl. Musikhögskolan hade deltagit i omröstningen och detta stod enligt Höskoleverkets bedömning inte i överensstämmelse med stadgandet i 3 kap. 7 a § andra stycket högskoleförordningen. De ledamöter som representerar lärarna skall utses genom val bland berörda lärare, dvs. lärare inom lärarutbildningen. Kungl. Musikhögskolan har till Höskoleverket redovisat vilka åtgärder som vidtagits med anledning av Höskoleverkets ställningstagande.

Lagstiftningsarbete

Lärarytbildningskommitténs betänkande

Lärarytbildningskommittén (U 97:07), dir. 1997:54 och 1998:47, tillsattes 1997 och överlämnade sitt betänkande ”Att lära och leda – en lärarytbildning för samverkan och utveckling” (SOU 1999:63) den 15 juni 1999. I betänkandet betonar kommittén nödvändigheten av att stärka och bredda den vetenskapliga basen samt höja lärarytbildningens kvalitet och status. I syfte att uppnå detta anser kommittén att lärosätenas ledning borde ta ett aktivt ansvar för utvecklingen av forskning inom lärarytbildningen. Ett särskilt organ inom universitetet eller högskolan bör ha det samlade ansvaret för lärarytbildning och forskarytbildning samt forskning i nära anslutning till denna.

Propositionen En förnyad lärarytbildning

I regeringens proposition En förnyad lärarytbildning (prop. 1999/2000:135) föreslås en struktur för den nya lärarytbildningen bestående av tre väl integrerade utbildningsområden: 1. ett allmänt utbildningsområde med de lärargemensamma momenten, 2. inriktningar som anger lärarexamens profil samt 3. specialiseringar som kan vara antingen en fördjupning eller en breddning av tidigare studier. Varje lärosäte med lärarytbildning skall, för att säkra en väl sammanhållen utbildning, inrätta ett särskilt organ för lärarytbildning. Uppgiften för detta organ skall vara att ha det samlade ansvaret för grundutbildning och forskning för lärarytbildning. För lärosäten med examensrätt i forskarytbildning skall i förekommande fall forskarytbildning också ingå i organets ansvar.

Syftet med regeringens förslag är att främja utvecklingen av såväl ny som befintlig forskning av hög vetenskaplig kvalitet på lärarytbildningens och den pedagogiska yrkesverksamhetens område.

Genom lagen (2000:830) om ändring i högskolelagen, utfärdad den 2 november 2000, infördes en ny regel i 2 kap. 5 a § andra stycket högskolelagen som trädde i kraft den 1 juli 2001. Regeln innebär att det vid lärosäten som har rätt att utfärda lärarexamen alltid skall finnas ett särskilt organ med ansvar för grundläggande lärarytbildning och för forskning som knyter an till sådan utbildning.

2 kap. 5 a § andra stycket högskolelagen lyder enligt följande:

”Fakultetsnämnderna skall ansvara för forskning och forskarytbildning. Nämnderna skall också ansvara för grundutbildningen, om inte universitetet eller högskolan inrättar särskilda organ för den utbildningen. Universitet och högskolor där lärarexamen får avläggas skall dock alltid ha ett särskilt organ med ansvar för grundläggande lärarytbildning och för forskning som knyter an till sådan utbildning. Vid universitet

och högskolor där det finns vetenskapsområde skall det särskilda organet ha ansvar också för sådan forskarutbildning som knyter an till lärarutbildningen. Högskolorna skall därutöver alltid ha särskilda organ för grundutbildning och forskning som inte hör till ansvarsområdet för någon fakultetsnämnd.”

I propositionen En förnyad lärarutbildning (prop. 1999/2000:135 s. 80–81), anges som specialmotivering till 2 kap. 5 a § högskolelagen följande:

”Två nya meningar har tillförts andra stycket. De innebär att alla universitet och högskolor som har tillstånd att utfärda en lärarexamen måste ha ett särskilt organ som ansvarar för den högskoleutbildning som avser lärarutbildning, liksom för den forskning som knyter an till sådan utbildning. Det skall alltså vara obligatoriskt för sådana universitet och högskolor att ha ett särskilt organ som ansvarar för enbart den typen av högskoleutbildning och forskning. Med utbildning avses grundläggande högskoleutbildning, men även forskarutbildning, om lärosätena har rätt att bedriva sådan utbildning. Tredje meningen tar utöver forskning sikte på grundläggande högskoleutbildningar. Av fjärde meningen framgår dock att organet skall svara också för forskarutbildning med anknytning till lärarutbildningen, om lärosätet får bedriva forskarutbildning.

De nu angivna frågorna faller därmed utanför ansvarsområdet för den eller de fakultetsnämnder som kan finnas vid lärosätet och får inte heller – vilket ytterligare markeras genom en ändring av den femte meningen i stycket – föras in som en uppgift bland andra hos det eller de övriga särskilda organ som universitetet eller högskolan kan ha. Avgörande för den nya regelns tillämpning är att lärosätet enligt ett sådant beslut som avses i 1 kap. 11 § högskolelagen får utfärda någon lärarexamen. Som framgår av avsnitt 5 är det regeringens bedömning att indelningen och utformningen av lärarexamina bör ändras. Ändringarna i andra stycket påverkar också innebörden av paragrafens tredje stycke.

Lärosäten med fakultetsnämnd kan således inte bestämma att det skall ligga på nämnden att svara för utbildning och forskning som enligt den nya regeln i andra stycket skall ankomma på ett särskilt organ för lärarutbildning. Sammansättningsreglerna för särskilda organ enligt 2 kap. 6 § tredje stycket gäller även för det särskilda organ som avser lärarutbildning. /.../”

Under rubriken Skälen för regeringens förslag och bedömning (s. 48) anförs bl.a. följande:

”Regeringen ser därför med tillfredsställelse på att flera universitet och högskolor har inrättat fakultetsnämnder eller särskilda organ för att tillgodose kraven på en i högskolan väl sammanhållen lärarutbildning. För att intensifiera denna process föreslår regeringen att det förs in en bestämmelse i högskolelagen om att samtliga lärosäten med lärarutbildning skall inrätta ett särskilt organ för lärarutbildning som har det samlade ansvaret för grundutbildning och forskning för lärarutbildning. För lärosäte med examinationsrätt i forskarutbildning skall i förekommande fall forskarutbildning också ingå i organets ansvar. /.../Syftet med det föreslagna särskilda

organet är främst att vid berörda lärosäten stärka villkoren för en sammanhållen lärarutbildning inklusive forskning och i förekommande fall forskarutbildning i anslutning till lärarutbildningen. Inrättandet av ett organ för lärarutbildning innebär att detta får en samlade roll för lärosätets forskningsresurser inom området.”

Tillämpliga regler

Den grundläggande bestämmelsen om särskilda organ för lärarutbildning finns i 2 kap. 5 a § andra stycket högskolelagen, i vilken uttalas att universitet och högskolor där lärarexamen får avläggas alltid skall ha ett särskilt organ med ansvar för grundläggande lärarutbildning och för forskning som knyter an till sådan utbildning. Vid universitet och högskolor där det finns vetenskapsområde skall det särskilda organet ha ansvar för sådan forskarutbildning som knyter an till lärarutbildningen.

De särskilda organen för lärarutbildning omfattas även av de allmänna bestämmelserna för särskilda organ i 2 kap. 6 § tredje stycket högskolelagen och 3 kap. 7 a–b §§ högskoleförordningen. För de särskilda organen för lärarutbildning finns därutöver en specialbestämmelse i 3 kap. 7 c § högskoleförordningen.

Representanter för lärarna

Av 2 kap. 6 § tredje stycket högskolelagen framgår att av ledamöterna i särskilda organ, skall flertalet vara lärare vid högskolan.

I 3 kap. 7 a § högskoleförordningen finns bestämmelser som rör representanter för lärarna i de särskilda organen. Av första stycket framgår att flertalet av ledamöterna skall vara vetenskapligt kompetenta lärare vid den högskola som organet hör till, om inte styrelsen beslutar annat. Med vetenskapligt kompetent lärare avses enligt 3 kap. 3 § andra stycket högskoleförordningen den som är:

1. professor vid en högskola inom annat än konstnärlig verksamhet,
2. annan lärare vid en högskola, om läraren har en anställning för vilken det krävs doktorsexamen eller en motsvarande vetenskaplig kompetens, eller
3. professor, forskare eller forskarassistent vid ett forskningsråd.

I 3 kap. 7 a § andra stycket högskoleförordningen anges att representanter för lärarna skall utses genom val bland berörda lärare. Där ges även anvisning för hur valet skall genomföras. Valet skall ske med slutna sedlar. Om rösterna faller lika vid ett val, skall lotten fälla utslaget. Ytterligare bestämmelser kring valet av representanter för lärarna finns i 3 kap. 11 § högskoleförordningen, där det framgår att val av representanter för lärarna i ett särskilt organ skall hållas efter förslag av en valberedning bestående av både kvinnor och män. I samma paragraf anges också att de föreslagna personerna skall, om det inte finns synnerliga skäl, utgöras av kvinnor till minst en tredjedel och av män till minst en tredjedel.

Av 3 kap. 7 a § tredje stycket högskoleförordningen framgår att en av ledamöterna skall vara organets ordförande och en skall vara dess vice ordförande. Vidare anges att ordförande och vice ordförande skall utses av rektor på förslag av berörda lärare.

Representanter för studenterna

Av 2 kap. 6 § högskolelagen framgår att studenterna har rätt att vara representerade i särskilda organ. Enligt 3 kap. 7 b § högskoleförordningen har studenterna vid den högskola som det särskilda organet hör till rätt att vara representerade med minst tre ledamöter.

Studenternas representanter utses i den ordning som föreskrivs i 16 § förordningen (1983:18) om studerandekårer, nationer och studentföreningar vid universitet och högskolor jämförd med 1 kap. 7 § högskoleförordningen. Dessa bestämmelser innebär, om inte annat är föreskrivet, att studentkåren vid högskolan får utse och entlediga företrädare för studenterna i de organ vid högskolan där företrädare för studenterna har rätt att ingå.

Externa ledamöter

I 3 kap. 7 c § högskoleförordningen finns en specialbestämmelse för särskilda organ för lärarutbildningar. Enligt denna paragraf skall styrelsen för högskolan utse minst två ledamöter utöver dem som utses genom val enligt 3 kap. 7 a § andra stycket högskoleförordningen och dem som representerar studenterna enligt 3 kap. 7 b § högskoleförordningen, dvs. representanter för lärarna respektive studenterna. De två ledamöterna skall vara lämpliga för uppdraget och får inte vara anställda vid den högskola som organet hör till. Dessa ledamöter benämns fortsättningsvis *externa ledamöter*.

Högskoleverkets bedömning

Enligt Högskoleverkets bedömning innebär de i lagstiftningen uppställda kraven och uttalandena i förarbetena att följande måste vara uppfyllt för att ett särskilt organ för lärarutbildning skall anses vara inrättat i enlighet med gällande bestämmelser.

- Organet skall ha ansvar för grundläggande lärarutbildning och för forskning som knyter an till sådan utbildning och i förekommande fall forskarutbildning. Det särskilda organet skall ansvara för enbart denna typ av högskoleutbildning och forskning.
- För att uppfylla detta ansvar krävs att organet svarar direkt under styrelsen.
- Representanterna för lärarna skall vara i majoritet i organet. De skall, om inte styrelsen beslutat annat, vara vetenskapligt kompetenta.

- Representanterna för lärarna skall utses genom val bland berörda lärare, efter förslag från en valberedning. Med berörda lärare avses lärare som är verksamma inom lärarutbildningen.
- Valet av representanter för lärarna skall ske med slutna sedlar.
- Studenterna har rätt att vara representerade med minst tre ledamöter. Ledamöterna skall vara utsedda av studentkåren.
- Styrelsen skall ha utsett minst två externa ledamöter. De externa ledamöterna skall vara lämpliga för uppdraget och får inte vara anställda vid lärosätet.
- Ordförande och vice ordförande skall ha utsetts av rektor på förslag av berörda lärare.
- Sammantaget innebär reglerna att antalet ledamöter i organet, om studenterna utnyttjat sin rätt till representation, måste uppgå till minst elva.

Allmänna synpunkter från lärosätena

Några lärosäten har i sina redovisningar givit uttryck för missnöje med att det genom lagstiftning regleras hur organisationen vid lärosätena i det aktuella avseendet skall se ut. Karlstads universitet har till Högskoleverket framfört att ”Det är olyckligt att statsmakterna går in med detaljstyrning av organisationen för ett specifikt utbildningsområde. Det är helt tillfyllest med en generell reglering av nämnd för forskning och utbildning eller fakultetsnämnd. Det bör vara lärosätets beslut vilka avgränsningar som är adekvata som stöd för den egna verksamheten. Organisationen skall stödja och inte motverka den utveckling som ett lärosäte strävar efter att åstadkomma. Varje lärosäte har ett ansvar att utveckla sin verksamhet och att i viss mån profilera sig. Det sker ofta i god samverkan med samhället omkring. För en framgångsrik utveckling av lärarutbildningen måste den vara integrerad i universitetet så att alla ämnen känner ett starkt ansvar för att utveckla lärarutbildningen. Vi avskiljer inte lärarutbildningen i en isolerad lärarhögskola utan gör lärarutbildningen till ett ansvar för varje institution.”

Göteborgs universitet har uppmanat Högskoleverket att beroende på utfallet av tillsynsrapporten analysera hur de olika lösningarna på lärosätena fungerar och om man inte bör reformera regelverket för att bättre stämma överens med principerna för mål- och resultatstyrning.

Linköpings universitet har i en skrivelse till regeringen hemställt att regeringen i första hand prövar möjligheten att låta det nya tillägget i högskolelagen utgå och i andra hand att regeringen genom ett tillägg till det aktuella lagrummet anförtros möjligheten att efter särskild prövning godkänna andra organisationslösningar än den som i sådant fall skulle kvarstå som en huvudregel i högskolelagen.

Lärosätenas svar

Samtliga 22 lärosäten har besvarat anmodan och inkommit med redogörelser av varierande omfattning. Dessa har analyserats och förutom denna rapport kommer Högskoleverket att, utifrån den analys som gjorts, anmoda de högskolor som bedömts inte ha följt gällande bestämmelser att redovisa sina åtgärder till Högskoleverket inom en viss tid. Högskoleverket kommer samtidigt att fatta beslut om uppföljningen av de beslut verket fattat med avseende på de särskilda organen för lärarutbildning vid Linköpings universitet och Kungl. Musikhögskolan.

Lärosätena skulle enligt anmodan redogöra för:

- hur det särskilda organet för lärarutbildning är organiserat vid lärosätet,
- om det särskilda organet har det samlade ansvaret för grundläggande lärarutbildning, forskning och forskarutbildning och
- hur ledamöterna och representanterna i det särskilda organet utses.

I Högskoleverkets redovisning har lärosätenas svar delats upp i delfrågor.

Högskoleverkets bedömning grundar sig på den redovisning som lärosätet lämnat, eventuella kompletteringar och information inhämtad från lärosätets webbplats.

I samband med varje delfråga tas de lärosäten upp som inte uppfyller författningarnas krav. Som tidigare nämnts kommer dessa lärosäten genom enskilda beslut att beredas tillfälle att inkomma med redogörelser till Högskoleverket.

Sex lärosäten – Luleå tekniska universitet, Mitthögskolan, Högskolan i Gävle, Högskolan i Kalmar, Lärarhögskolan i Stockholm och Mälardalens högskola – uppfyller de krav högskoleförfattningarna ställer upp för de särskilda organen för lärarutbildning.

Har lärosätet ett särskilt organ för lärarutbildning?

Av svaren framgår att det vid alla lärosäten utom ett finns ett särskilt organ för lärarutbildning enligt 2 kap. 5 a § andra stycket högskolelagen. En förteckning över lärosätena och de särskilda organen återfinns som bilaga 3 till denna rapport.

Lärosäte

Högskoleverket gör följande bedömning vad avser frågan om lärosätet har ett särskilt organ för lärarutbildning.

Lunds universitet har redovisat följande. Lunds universitet har sedan hösten 2001 huvudmannskapet för den nya lärarutbildningen med musik som huvudämne. Universitetet bedriver också som tidigare övrig musiklejarutbildning. I den del av lärarutbildningen som inte avser musik samverkar universitetet nära med Malmö högskola. All utbildning i musik anordnas vid Musikhögskolan i Malmö, som är en del av det konstnärliga området vid Lunds universitet.

Organisationen inom det konstnärliga området avseende det samlade ansvaret för grundläggande lärarutbildning i musik samt forskning och forskarutbildning som knyter an till lärarutbildningen är för närvarande följande. Det övergripande ansvaret ligger på konstnärliga fakultetsstyrelsen. Det organ som ansvarar för lärarutbildningen i musik vid Musikhögskolan i Malmö är utbildningsrådet för musiklejarutbildningen. Till utbildningsrådet finns knuten en forskarutbildningsnämnd, som är ett beredande organ vad gäller forskarutbildning i musikpedagogik och forskningsfrågor inom lärarutbildningsområdet. Forskarutbildningsnämnden bereder ärenden till både utbildningsrådet och den konstnärliga fakultetsstyrelsen i ärenden som rör forskarutbildning och forskningsfrågor. Vid Malmö högskola finns en utbildningsnämnd för lärarutbildning. I den nämnden ingår en representant för Lunds universitet.

Högskoleverket gör följande bedömning. Av 2 kap. 5 a § högskolelagen framgår att universitet och högskolor där lärarexamen får ges alltid skall ha ett särskilt organ för lärarutbildning och därmed sammanhängande forskning och forskarutbildning. Lunds universitet får utfärda lärarexamen, men har ingen omfattande lärarutbildning, utbildningsuppdraget omfattar 30 examina per år. Mot bakgrund av att det särskilda organet för lärarutbildning skall ha det samlade ansvaret för all grundutbildning och forskning för lärarutbildning, kan det ifrågasättas om lärosäten med lärarutbildning av så begränsad omfattning skall behöva inrätta ett sådant särskilt organ. Varken i

lagstiftningen eller i förarbetena görs dock undantag för lärarutbildning som är av mindre omfattning. Lunds universitet måste därför inrätta ett särskilt organ för lärarutbildning med det samlade ansvaret för sådan utbildning. Högskoleverket avser dock att uppmärksamma regeringen på denna fråga.

Hur är det särskilda organet placerat i lärosätets organisation?

Av inkomna svar kan Högskoleverket konstatera att alla lärosäten utom ett har en organisation som innebär att det särskilda organet är direkt underställt lärosätets styrelse. Högskoleverket konstaterar att en första förutsättning för det särskilda organets samlade ansvar är att organet är direkt underställt lärosätets styrelse. Vid ett lärosäte är det särskilda organet inte direkt underställt styrelsen.

Lärosäte

Högskoleverket gör följande bedömning vad avser det särskilda organets placering i lärosätets organisation.

Uppsala universitet har en organisation som innebär att ett organ, en områdesnämnd, ligger emellan styrelsen/konsistoriet och den utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden, som är universitetets särskilda organ för lärarutbildning. Vetenskapsområdena leds inom universitetet av områdesnämnder som har det övergripande ansvaret för verksamheten inom respektive vetenskapsområde inom ramen för konsistoriets och rektors anvisningar. Av universitetets redovisning framgår att enligt konsistoriets verksamhetsplan går medel för forskning inom lärarutbildningsområdet direkt till den utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden.

Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämndens uppdrag är enligt områdesnämndens verksamhetsplan (daterad den 6 november 2001) planering och genomförande av all grundläggande lärarutbildning (utbildningsprogram, fristående kurser och uppdragsutbildningar) inom lärarutbildningsområdet. Vidare omfattar uppdraget att svara för planering och initiering av forskning och forskarutbildning inom vissa angivna ämnen med relevans för lärarutbildning och skolväsende och att öka forskningsinformationen till och samverka med det omgivande samhället. Nämnden svarar också för fördelningen av de resurser som nämnden disponerar för grundutbildning, forskning och forskarutbildning. Den utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden kommer från och med 2003 att tilldelas nya utbildningsplatser direkt från konsistoriet. Universitetet anser att fakultetsnämnden på ett samlat sätt ansvarar inför konsistoriet för all grundutbildning och forskning/forskarutbildning som anknyter till lärarutbildningen. Nämnden har inte heller ansvar för någon annan verksamhet.

Högskoleverket gör följande bedömning. Regeringen har i propositionen En förnyad lärarutbildning (prop. 1999/2000:135, s. 46 f) understrukit att det särskilda organet för lärarutbildning skall ha det samlade ansvaret på

detta område. Områdesnämnden har det övergripande ansvaret för verksamheten inom sitt vetenskapsområde och är, trots fakultetsnämndens uppdrag från konsistoriet, överordnad den utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden. Områdesnämnden har därmed formell rätt att besluta i frågor som ankommer på det särskilda organet. Högskoleverket anser därför att den utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden inte har det samlade ansvaret för lärarutbildning och därmed sammanhängande forskning och forskarutbildning.

Har det särskilda organet det ansvar det skall ha?

Av lärosätenas redovisningar framgår att de särskilda organen genom arbets- och beslutsordning har ett uttalat ansvar för exempelvis nedanstående frågor:

- fastställande av utbildningsplaner,
- fastställande av kursplaner för lärarutbildning,
- beslut om ämnesbenämning,
- förslag till högskolestyrelsen om utbildningsbudget,
- att främja hög kvalitet och effektivitet i lärarutbildningen,
- fördelning av medel för forskning och forskarutbildning,
- samverkan med andra berednings- och beslutsorgan inom lärosätet,
- att bereda ärenden för högskolestyrelsen samt
- riktlinjer för uppföljning och utvärdering av utbildningens innehåll och kvalitet.

Av högskolelagen och förarbetena till denna framgår att de särskilda organen för lärarutbildning skall ansvara enbart för denna typ av utbildning och forskning. Högskoleverket kan konstatera att de särskilda organen vid alla lärosäten givits ansvar för lärarutbildning och för forskning som knyter an till sådan utbildning.

Ledamöter i det särskilda organet

Högskoleverket har i sin utredning funnit att det totala antalet ledamöter i de särskilda organen varierar mellan 8 och 16. Av rapporteringen från 13 av de 22 lärosätena framgår att det särskilda organet för lärarutbildning har mellan 11 och 13 ledamöter.

Sammanställningen av organet

Flertalet av ledamöterna i ett särskilt organ skall enligt bestämmelserna i högskolelagen och högskoleförordningen vara vetenskapligt kompetenta lärare vid den högskola som organet hör till. I 3 kap. 7 a § första stycket högskoleförordningen ges styrelsen möjlighet att besluta att flertalet lärare i organet inte behöver vara vetenskapligt kompetenta. Styrelsen kan dock inte med stöd av denna bestämmelse besluta om undantag från högskolelagens regel i 2 kap. 6 § andra stycket att flertalet av ledamöterna i organet skall vara lärare. Under förutsättning att studenterna utnyttjar sin rätt att vara representerade med minst tre representanter och då de externa ledamöterna skall vara minst två, innebär bestämmelserna att antalet representanter för lärarna måste vara minst sex och att det sammanlagda antalet ledamöter i organet därmed måste vara minst elva.

Alla särskilda organ för lärarutbildning vid lärosätena utom ett (se nedan under rubriken Externa ledamöter) uppfyller kravet på att det skall ingå minst två externa ledamöter. Vidare har vid alla lärosäten studenterna givits rätt att representeras med minst tre ledamöter.

Av lärosätenas redovisningar framgår att antalet lärarrepresentanter i det särskilda organet varierar mellan tre och tio. Bland de rapporterade lärosätena är det vanligast att organet har sju lärarrepresentanter, vilket har redovisats från 8 av de 22 lärosätena. Fem lärosäten uppfyller inte kravet på att flertalet av ledamöterna skall vara lärare vid högskolan. Högskoleverket har inte undersökt hur många lärosäten som fattat beslut om att flertalet lärare inte behöver vara vetenskapligt kompetenta.

Lärosäten

Högskoleverket bedömer att följande lärosäten inte uppfyller författningskravet vad avser antalet representanter för lärare i de särskilda organen för lärarutbildning.

Lärarutbildningsnämnden vid *Högskolan i Borås* har totalt åtta ledamöter varav tre är representanter för lärarna, vilket med hänvisning till bestämmelserna om att lärarrepresentanterna skall utgöra flertalet i organet är för lågt. Samma brist har de särskilda organen för lärarutbildning vid följande lärosäten.

Läroarutbildningsnämnden vid *Högskolan Dalarna* har elva ledamöter varav fem är representanter för lärarna.

Enheten för läroarutbildning vid *Högskolan i Halmstad* har elva ledamöter varav fyra är representanter för lärarna.

Nämnden för utbildningsvetenskap vid *Högskolan Kristianstad* har totalt tio ledamöter varav fem är representanter för lärarna.

Konstfack har ett särskilt organ med 16 ledamöter varav sju är representanter för lärarna.

Val av representanter för lärarna

Enligt 3 kap. 7 a § andra stycket högskoleförordningen skall representanter för lärarna i ett särskilt organ väljas av *berörda lärare* efter förslag av en valberedning.

Lärare vid ett universitet eller en högskola är enligt 4 kap. 1 § högskoleförordningen de som har anställningar som professorer (inbegripet adjungerade professorer), lektorer (inbegripet adjungerade lektorer), adjunkter (inbegripet adjungerade adjunkter), forskarassistenter, timplärare och gästlärare.

När det gäller val till fakultetsnämnd finns i 2 kap. 6 § andra stycket högskolelagen en begränsning som innebär att endast vetenskapligt kompetenta personer i enlighet med definitionen i paragrafens första stycke punkterna 1 och 2 får delta i valet av ledamöter i fakultetsnämnden (utom representanter för studenterna). För särskilda organ finns ingen sådan begränsning av vilka lärare som är röstberättigade. Detta innebär enligt Högskoleverkets mening att högskoleförordningens bestämmelser för val till fakultetsnämnd inte kan tillämpas vid val av läroarrepresentanter till ett särskilt organ för läroarutbildning.

Den formulering som finns i 3 kap. 7 a § högskoleförordningen, där det sägs att berörda lärare genom val skall utse läroarrepresentanterna i det särskilda organet, måste enligt Högskoleverkets bedömning innebära att lärosätena måste definiera en krets av lärare som är berörda av det som det särskilda organet har att ansvara för, i detta fall läroarutbildning och därmed sammanhängande forskning och eventuell forskarutbildning.

Lärosätena har i regel redovisat en definition av kretsen röstberättigade lärare som lärare som deltagit i läroarutbildningen i en viss omfattning under det senaste året eller som har en anställning av viss omfattning och som kommer att delta i läroarutbildningen framgent. Några lärosäten har dock framfört att alla lärare är eller kan komma att delta i läroarutbildningen, varför lärosätet inte definierat en krets av berörda lärare, utan alla lärare har varit röstberättigade i valet av representanter för lärarna. Ett lärosäte har framfört svårigheterna med att försöka definiera vilka lärare som berörs av läroarutbildningen och att detta har ansetts olämpligt att göra eftersom det beror på hur specifika kurser och studentgrupper har fördelats bland befintliga lärare vid en viss tidpunkt.

Mot denna bakgrund vill Högskoleverket anföra följande. Att definiera vilka lärare som skall anses som berörda lärare i högskoleförordningens mening är en uppgift för respektive lärosäte. I den nya lärarutbildningens ingår ett utbildningsområde, specialisering, som enligt propositionen En förnyad lärarutbildning (prop. 1999/2000:135, s. 20) kan utgöras av fördjupning såsom ämnesfördjupning av en inriktning eller en fristående breddning, exempelvis via högskoleämnena som idé- och lärdoms historia, sociologi o.s.v. Mot denna bakgrund kan en definition av kretsen berörda lärare bli vid. Svårigheter att genomföra en definition av kretsen lärare innebär dock inte att lärosätet kan avstå från att göra den. Att lärosätet planerar att inrätta ytterligare inriktningar inom lärarutbildningen får inte heller medföra att lärosätet gör en förvid definition av kretsen berörda lärare. Valbara som representanter för lärarna är endast vetenskapligt kompetenta lärare, om inte styrelsen har beslutat annat. Som nämnts ovan har Högskoleverket inte undersökt om styrelserna fattat sådana beslut och har heller inte undersökt i vilken omfattning representanterna för lärarna är vetenskapligt kompetenta.

Lärosätenas redovisning kan i korthet sammanfattas med att vid flertalet av lärosätena har lärarrepresentanter utsetts genom val som förrättats bland berörda lärare, vilket stämmer överens med de krav som ställs. I några fall har dock lärarrepresentanterna i det särskilda organet utsetts genom val som förrättats i en större krets alternativt en helt annan krets än bland lärare inom enbart lärarutbildningsområdet.

Lärosäten

Högskoleverket bedömer att följande lärosäten inte uppfyller författningskraven vad avser valet av representanter för lärare i de särskilda organen för lärarutbildning.

Vid *Uppsala universitet* utses lärarrepresentanterna av fakultetskollegiet in pleno. I fakultetskollegiet ingår lärare som dels har en anställning för vilken det normalt krävs doktorsexamen, dels medverkar i den grundläggande lärarutbildningen eller i forskning och forskarutbildning som tydligt relaterar till lärarutbildningen. Enligt högskoleförordningen skall berörda lärare delta i valet av lärarrepresentanter i det särskilda organet för lärarutbildning. Begreppet ”berörda lärare” omfattar enligt Högskoleverkets mening även lärare som inte bedöms vara vetenskapligt kompetenta enligt 3 kap. 3 § andra stycket högskoleförordningen. Då inte alla berörda lärare vid universitetet deltagit i valet av representanter för lärarna har valet inte skett i enlighet med bestämmelserna i högskoleförordningen.

Vid *Umeå universitet* har representanter för lärarna utsetts enligt föreskrifter för val till fakultetsnämnd. Av 2 kap. 6 § andra stycket högskolelagen framgår att endast vetenskapligt kompetenta lärare inom fakultetsnämndens ansvarsområde får delta i val av ledamöter i fakultetsnämnd. Då begreppet berörda lärare, när det gäller särskilda organ, får anses omfatta en större krets

än de vetenskapligt kompetenta lärarna, har valet av representanter för lärarna inte skett i enlighet med högskoleförordningens bestämmelser.

Vid *Karlstads universitet* skall enligt det lokala regelverket representanterna för lärarna väljas av två kollegier, fakultetskollegiet och lärarkollegiet. I fakultetskollegiet ingår innehavare av tjänst som kräver minst lektorskompetens. Lärarkollegiet består av alla lärare vid universitetet som har tjänst omfattande minst 50 procent och som gäller tills vidare eller för viss tid som inte är kortare än två år. Valet har dock genomförts genom att representanter för lärarna har utsetts av fakultetskollegiet. Då inte alla berörda lärare vid universitetet deltagit i valet av representanter för lärarna har valet inte skett i enlighet med bestämmelserna i högskoleförordningen.

Vid *Växjö universitet*, *Örebro universitet*, *Högskolan Kristianstad* och *Högskolan i Trollhättan/Uddevalla* har samtliga lärare vid lärosätet deltagit i valet av representanter för lärarna. Detta förfarande är inte förenligt med högskoleförordningens bestämmelser.

Vid *Högskolan i Borås* är en av lärarrepresentanterna även ledamot av forsknings- och utbildningsnämnden. Denna ledamot är vald av högskolans forskarkollegium. I forskarkollegiet ingår samtliga anställda som har att inom sina anställningar själva bedriva eller leda forskning och som avlagt minst licentiatexamen eller motsvarande, samt anställda som är inskrivna vid forskarutbildning. Denna grupp omfattar fler än berörda lärare och denna ledamot är därmed, enligt Högskoleverkets bedömning inte utsedd i enlighet med högskoleförordningens bestämmelser. Vidare har vid Högskolan i Borås val av de två andra lärarrepresentanterna förrättats genom att varje röstberättigad lärare på en lista anslagen på respektive institutions anslagstavla har markerat två namn på listan över valbara lärare. Enligt högskoleförordningens bestämmelser skall valet av representanter för lärarna ske med slutna sedlar. Högskolan i Borås valförfarande är därmed i denna del inte förenligt med högskoleförordningens bestämmelser. Högskoleverket noterar att styrelsen för Högskolan i Borås den 18 oktober 2002 har fattat beslut om nya lokala bestämmelser för val till det särskilda organet, som innebär att endast berörda lärare kommer att delta i valet av representanter för lärarna och att slutna sedlar kommer att användas vid nästa valtillfälle.

Studenternas representanter

Studenterna har rätt att vara representerade i det särskilda organet för lärarutbildning med minst tre ledamöter. Högskoleverket konstaterar att studentkårerna vid samtliga lärosäten som har ett särskilt organ för lärarutbildning har erbjudits representation med tre ledamöter i de särskilda organen för lärarutbildning.

Externa ledamöter

Högskolans styrelse skall enligt 3 kap. 7 c § högskoleförordningen utse minst två externa ledamöter till det särskilda organet. De skall vara personer som är lämpliga för uppdraget och som exempelvis kan bidra med yrkesprofessionell kompetens. Anställda vid den högskola som organet tillhör kan inte komma i fråga som externa ledamöter. Av bestämmelsen framgår att högskolans styrelse skall utse ledamöterna. Vid Uppsala universitet, Luleå tekniska universitet, Mitthögskolan, Högskolan i Gävle, Konstfack och Lärarhögskolan i Stockholm har de externa ledamöterna utsetts av rektor.

I 2 kap. 2 § högskoleförordningen anges de beslut i vilka styrelsen själv skall fatta beslut. Av 2 kap. 3 § högskoleförordningen framgår att andra frågor än de som avses i 2 § samma kapitel skall avgöras av rektor, om inte annat är föreskrivet i lag och förordning eller styrelsen beslutat annat.

I 2 kap. 2 § andra stycket högskoleförordningen anges följande.

”Av bestämmelserna i 2 kap. 7, 8 och 10 §§, 3 kap. 2 och 6 §§ samt 11 kap. 6 § framgår att styrelsen för högskolan skall besluta själv också i vissa andra frågor än de som avses i första stycket.”

Detta kan inte tolkas på annat sätt än att styrelsen får delegera frågan om utseende av externa ledamöter till rektor. Det är inte osannolikt att regeringen vid införandet av bestämmelsen i 3 kap. 7 c § högskoleförordningen och omskrivningen av den tidigare 3 kap. 7 § högskoleförordningen genom förordningen (2001:23) om ändring i högskoleförordningen (1993:100) förbiset att även föra in denna bestämmelse i 2 kap. 2 § andra stycket högskoleförordningen. Högscoleverket avser att uppmärksamma regeringen på frågan.

I övrigt har vid två lärosäten de externa ledamöterna utsetts på ett sätt som inte är förenligt med bestämmelsen i högskoleförordningen.

Högscoleverket konstaterar att alla lärosäten utom ett har redovisat att man har utsett minst två externa ledamöter till det särskilda organet. I ett fall har de externa ledamöterna inte status som fullvärdiga ledamöter utan är endast adjungerade ledamöter.

Vid en högskola har styrelsen förutom de två externa ledamöterna utsett en ledamot som antingen borde ha utsetts genom val bland lärarna eller av studentkåren.

Lärosäten

Högscoleverket bedömer att följande lärosäten inte uppfyller författningskraven vad avser utseende av externa ledamöter i de särskilda organen för lärarutbildning.

Vid *Umeå universitet* har de externa ledamöterna i fakultetsnämnden för lärarutbildning vid Umeå universitet utsetts genom val. Detta skedde år 2000, vilket var förenligt med reglerna för val till fakultetsnämnd. Detta är dock inte förenligt med de nu gällande reglerna för utseende av externa leda-

möter i de särskilda organen för lärarutbildning, enligt vilka styrelsen skall utse de externa ledamöterna.

Vid *Malmö högskola* har de externa ledamöterna utsetts genom val bland lärarna, vilket inte är förenligt med högskoleförordningen.

Vid *Högskolan Dalarna* har de externa ledamöterna utsetts av styrelsen, vilket är i enlighet med högskoleförordningens bestämmelser. Av högskolans redovisning framgår att i utbildnings- och forskningsnämnden även ingår en "forskarstuderande som är verksam inom lärarutbildningen" som ledamot av organet. Denna ledamot sägs också vara representant för de forskarstuderande. Om denna ledamot är representant för de forskarstuderande skall, enligt de regler som gäller, studentkåren utse representanter för studenterna. Av 1 kap. 4 § högskoleförordningen framgår att med student avses i högskoleförordningen även doktorander, dvs. forskarstuderande. Om denna ledamot är "verksam inom lärarutbildningen" som lärare anställd vid högskolan får styrelsen enligt bestämmelserna i högskoleförordningen inte utse denna person. Styrelsen får endast utse externa ledamöter och dessa får inte vara anställda vid högskolan. Representanter för lärarna utses genom val bland berörda lärare.

I det särskilda organet vid *Södertörns högskola* ingår endast adjungerade externa ledamöter. Eftersom de externa ledamöterna skall vara fullvärdiga ledamöter i det särskilda organet är detta inte förenligt med bestämmelsen i högskoleförordningen

Ordförande och vice ordförande

Enligt 3 kap. 7 a § tredje stycket högskoleförordningen skall en av ledamöterna i det särskilda organet vara organets ordförande och en vara dess vice ordförande. Ordföranden och vice ordföranden skall utses av rektor på förslag av berörda lärare. Tre lärosäten (Göteborgs universitet, Mitthögskolan och Malmö högskola) har valt att som ordförande utse en extern ledamot, medan övriga lärosäten har utsett en lärare.

Finns det i 3 kap. 7 a § högskoleförordningen någon anvisning om ur vilken kategori av ledamöter ordförande och vice ordförande skall hämtas? Av första stycket i denna paragraf framgår att flertalet av ledamöterna skall vara vetenskapligt kompetenta lärare vid den högskola som organet hör till, om inte styrelsen beslutar annat. I andra stycket, samma paragraf sägs att ledamöterna i ett särskilt organ, *utom representanter för studenterna och de ledamöter som avses i 7 c §*, skall utses genom val bland berörda lärare. Den förslagsrätt som lärarna ges i fråga om ordförande och vice ordförande indikerar att dessa bör hämtas från lärarkategorin. Men om avsikten vore att en lärare skall vara ordförande eller vice ordförande borde tredje stycket ha formulerats på samma sätt som andra stycket. Högskoleverket konstaterar därför att det inte klart framgår av bestämmelsen om ordförande och vice ordförande skall hämtas från en särskild kategori av ledamöter.

Vid några lärosäten förekommer det att en annan krets än berörda lärare lämnar förslag på ordförande och vice ordförande i det särskilda organet. Dessa redovisas nedan.

Lärosäten

Högskoleverket bedömer att följande lärosäten inte uppfyller författningskraven vad avser utseende av ordförande och vice ordförande i de särskilda organen för lärarutbildning.

Av redovisningen från *Göteborgs universitet* framgår att styrelsen för universitetet beslutat att de berörda lärarna skall lämna förslag på ordförande bland de externa ledamöterna. En sådan begränsning av lärarnas förslagsrätt är inte förenlig med bestämmelsen i 3 kap. 7 a § tredje stycket högskoleförordningen.

Vid *Uppsala universitet* och *Karlstads universitet* har förslag på ordförande och vice ordförande lämnats av fakultetskollegiet. Då fakultetskollegiet inte omfattar alla berörda lärare, är detta förfarande inte förenligt med högskoleförordningens bestämmelser.

Vid *Umeå universitet* har ordförande och vice ordförande utsetts av rektor på förslag av de lärare som valt ledamöterna i nämnden. Då Umeå universitet

tillämpat föreskrifter för fakultetsnämnd vid val av ledamöter i det särskilda organet för lärarutbildning – och därmed endast vetenskapligt kompetenta lärare deltagit i valet – har inte alla berörda lärare ingått i den krets som lämnat förslag på ordförande och vice ordförande. Detta förfarande är inte förenligt med högskoleförordningens bestämmelser.

Vid *Växjö universitet* och *Örebro universitet* har fler än berörda lärare haft förslagsrätt, vilket inte är förenligt med högskoleförordningens bestämmelser.

Vid *Högskolan Dalarna* har lärarrepresentanterna i det särskilda organet för lärarutbildning föreslagit ordförande och vice ordförande, vilket inte är förenligt med högskoleförordningens bestämmelser.

Vid *Högskolan i Halmstad* tillsätts ordförande av rektor efter hörande av berörd personal. Ett sådant förfarande är inte i enlighet med högskoleförordningens bestämmelser.

Vid *Högskolan Kristianstad* utses ordförande och vice ordförande av rektor efter hörande av valda lärare och studenter. Ett sådant förfarande är inte i enlighet med högskoleförordningens bestämmelser.

Vid *Högskolan i Trollhättan/Uddevalla* har fler än berörda lärare föreslagit ordförande och vice ordförande. Valförfarandet är därmed inte förenligt med högskoleförordningens bestämmelser.

Vid *Idrottshögskolan* har ledamöterna i det särskilda organet föreslagit ordförande och vice ordförande, vilket inte är förenligt med högskoleförordningens bestämmelser.

Vid *Södertörns högskola* har följande förfarande tillämpats. På initiativ av valberedningens ordförande har en diskussion inletts bland de valda ledamöterna om det förslag som skall framföras till rektor angående uppdraget som ordförande och vice ordförande för nämnden. Har nämndens ledamöter varit överens, anses förslaget ha haft stöd bland berörda lärare. Om enighet ej har uppnåtts skall val ha genomförts med alla berörda lärare. Detta förfarande är inte i enlighet med högskoleförordningens bestämmelser, där det stadgas att berörda lärare skall lämna förslag på ordförande och vice ordförande till rektor, som fattar beslut.

Sammanfattande slutsatser

Högskoleverket kan, efter att ha gått igenom redovisningarna från de i undersökningen ingående lärosätena, konstatera att sex lärosäten – Luleå tekniska universitet, Mitthögskolan, Högskolan i Gävle, Högskolan i Kalmar, Lärarhögskolan i Stockholm och Mälardalens högskola – uppfyller de krav högskoleförfattningarna ställer upp för de särskilda organen för lärarutbildning. Högskoleverket kommer som nämnts att anmoda de 16 lärosäten som bedömts inte ha följt gällande bestämmelser att redovisa sina åtgärder till Högskoleverket inom en viss tid.

Sammanfattningsvis har följande bedömningar gjorts:

- Samtliga lärosäten utom ett (LU) har särskilda organ för lärarutbildning.
- Ett lärosäte (UU) uppfyller inte de krav som ställs på organets organisatoriska placering.
- Fem lärosäten uppfyller inte kravet på att flertalet av ledamöterna skall vara lärare vid högskolan (HB, HDa, HH, HKr, KF).
- Vid flertalet av lärosätena har lärarrepresentanter utsetts genom val som förrättats bland berörda lärare, vilket stämmer överens med de krav som ställs. I några fall (UU, UmU, KaU, VXU, ÖU, HKr, HT/U) har dock lärarrepresentanterna i det särskilda organet utsetts genom val som förrättats i en större krets alternativt en helt annan krets än bland lärare inom enbart lärarutbildningsområdet. Vid ett lärosäte (HB) har valförandet inte skett i enlighet med högskoleförordningens bestämmelser.
- Vid samtliga lärosäten som har ett särskilt organ för lärarutbildning har studentkårerna givits rätt att representera studenterna med minst tre ledamöter.
- Vid alla lärosäten utom ett (SH) ingår det minst två externa ledamöter i det särskilda organet. Vid ett lärosäte (HDa) har en representant för de forskarstuderande utsetts som extern ledamot av styrelsen, vilket inte är förenligt med bestämmelserna.
- Vid två lärosäten (UmU och MaH) har de externa ledamöterna inte utsetts i enlighet med högskoleförordningens bestämmelser.
- Bestämmelserna för val av ordförande och vice ordförande är enligt Högskoleverkets bedömning oklara i fråga om ordförande och vice ordförande måste hämtas ur en särskild kategori ledamöter. Vid tolv lärosäten (UU, GU, UmU, KaU, VXU, ÖU, HDa, HH, HKr, HT/U, IH och SH) har valet av ordförande och vice ordförande inte skett i enlighet med bestämmelserna i högskoleförordningen.

I Högskoleverkets undersökning får 16 av 22 lärosäten någon form av anmärkning. Högskoleverket kan ha en viss förståelse för de svårigheter som det har inneburit för vissa lärosäten att på kort tid förändra en befintlig orga-

nisation. Dock visar undersökningen att alla lärosäten utom ett – i enlighet med riksdagens beslut – har ett särskilt organ för lärarutbildning och att alla särskilda organ utom ett har fått det ansvar det skall ha enligt lagen. Därmed kan sägas att flertalet universitet och högskolor väl uppfyller riksdagens beslut om ett särskilt organ för lärarutbildning.

Högskoleverket har gjort bedömningen att ett lärosäte inte har ett särskilt organ för lärarutbildning. Lärarutbildningens omfattning vid det aktuella lärosätet är inte stor. I lagstiftningen eller i förarbetena görs dock inte undantag för lärarutbildning som är av mindre omfattning. Högskoleverket avser att uppmärksamma regeringen på denna fråga.

De brister som undersökningen visar rör i huvudsak bestämmelserna för särskilda organ i 3 kap. 7 a § högskoleförordningen. Följande begrepp och bestämmelser har upplevts som svårtolkade av lärosätena.

Begreppet flertalet lärare i 2 kap. 6 § högskolelagen och 3 kap. 7 a § första stycket högskoleförordningen har av några lärosäten inte tolkats som att representanterna för lärarna måste vara i majoritet i organet. Ett lärosäte har framfört att bestämmelsen borde kunna tolkas så att lärarna skall utgöra den största enskilda gruppen. Frågan om bestämmelsen i 3 kap. 7 a § första stycket högskoleförordningen innebär att styrelsen kan besluta om undantag från att representanterna för lärarna skall vara i majoritet har också lyfts. Styrelsen kan dock inte med stöd av denna bestämmelse besluta om undantag från högskolelagens regel i 2 kap. 6 § andra stycket att flertalet av ledamöterna i organet skall vara lärare.

I 3 kap. 7 a § andra stycket högskoleförordningen anges att representanter för lärarna skall utses genom val bland berörda lärare. En bestämmelse om vilka begreppet berörda lärare omfattar saknas i högskoleförordningen. Högskoleverket anser att begreppet berörda lärare inte kan tolkas på annat sätt än att kretsen lärare skall vara de lärare som arbetar inom utbildningsområdet. Några lärosäten har till Högskoleverket framhållit att begreppet skapar bedömningssvårigheter för dem. Skall t.ex. både vetenskapligt kompetenta och icke vetenskapligt kompetenta lärare anses ingå i gruppen berörda lärare? Högskoleverket anser att så är fallet.

Med anledning av bestämmelsen i 3 kap. 7 a § tredje stycket högskoleförordningen har frågan om en av de externa ledamöterna kan utses till ordförande i organet också lyfts. Bestämmelsen är inte klar i detta avseende.

Slutligen har frågan om styrelsen får delegera utseende av externa ledamöter till rektor ställts. Bestämmelsen i 3 kap. 7 c § högskoleförordningen ingår inte i den grupp bestämmelser som räknas upp i 2 kap. 2 § andra stycket samma förordning, av vilken framgår att styrelsen själv skall fatta beslut. Högskoleverket anser att bestämmelsen i 3 kap. 7 c § högskoleförordningen jämförd med bestämmelsen i 2 kap. 2 § andra stycket högskoleförordningen inte kan tolkas på annat sätt än att styrelsen får delegera frågan. Det är dock inte osannolikt att detta är resultatet av ett förbiseende från regeringens sida. Högskoleverket avser att uppmärksamma regeringen på frågan.

Bilaga I

Rektor
enligt sändlista

Juridiska avdelningen
Jeanette Gabriellsson

2001-12-11
Reg.nr 31-4684-01

Anmodan

Högskoleverkets tillsynsprojekt ”Särskilt organ för lärarutbildning”

Enligt 2 kap. 5 a § andra stycket högskolelagen (1993:100) skall universitet och högskolor där lärarexamen får avläggas alltid ha ett särskilt organ med ansvar för grundläggande lärarutbildning samt forskning och forskarutbildning som knyter an till sådan utbildning. Dessa bestämmelser trädde i kraft den 1 juli 2001. Högskoleverket har beslutat att utreda hur lärosäten med lärarutbildning tillämpar bestämmelserna i 2 kap. 5 a § högskolelagen.

Regler och förarbeten

Enligt 2 kap. 5 a § andra stycket högskolelagen gäller följande:

Fakultetsnämnderna skall ansvara för forskning och forskarutbildning. Nämnderna skall också ansvara för grundutbildningen, om inte universitetet eller högskolan inrättar särskilda organ för den utbildningen. Universitet och högskolor där lärarexamen får avläggas skall dock alltid ha ett särskilt organ med ansvar för grundläggande lärarutbildning och för forskning som knyter an till sådan utbildning. Vid universitet och högskolor där det finns vetenskapsområde skall det särskilda organet ha ansvar också för sådan forskarutbildning som knyter an till lärarutbildningen. Högskolorna skall därutöver alltid ha särskilda organ för grundutbildning och forskning som inte hör till ansvarsområdet för någon fakultetsnämnd.

I propositionen En förnyad lärarutbildning (prop. 1999/2000:135, s. 80–81) anges som specialmotivering till 2 kap. 5 a § högskolelagen:

Två nya meningar har tillförts andra stycket. De innebär att alla universitet och högskolor som har tillstånd att utfärda en lärarexamen måste ha ett särskilt organ som ansvarar för den högskoleutbildning som avser lärarutbildning, liksom för den forskning som knyter an till sådan utbildning. Det skall alltså vara obligatoriskt för

sådana universitet och högskolor att ha ett särskilt organ som ansvarar för enbart den typen av högskoleutbildning och forskning. Med utbildning avses grundläggande högskoleutbildning, men även forskarutbildning, om lärosätena har rätt att bedriva sådan utbildning. Tredje meningen tar utöver forskning sikte på grundläggande högskoleutbildningar. Av fjärde meningen framgår dock att organet skall svara också för forskarutbildning med anknytning till lärarutbildningen, om lärosätet får bedriva forskarutbildning.

De nu angivna frågorna faller därmed utanför ansvarsområdet för den eller de fakultetsnämnder som kan finnas vid lärosätet och får inte heller – vilket ytterligare markeras genom en ändring av den femte meningen i stycket – föras in som en uppgift bland andra hos det eller de övriga särskilda organ som universitet eller högskolan kan ha. /---/

Under rubriken Skälen för regeringens förslag och bedömning (s. 46 f) i samma proposition anförs bl.a. följande:

För att intensifiera denna process föreslår regeringen att det förs in en bestämmelse i högskolelagen om att samtliga lärosäten med lärarutbildning skall inrätta ett särskilt organ för lärarutbildning som har det samlade ansvaret för grundutbildning och forskning för lärarutbildning. För lärosäte med examinationsrätt i forskarutbildning skall i förekommande fall forskarutbildning också ingå i organets ansvar. /---/ Syftet med det föreslagna särskilda organet är främst att vid berörda lärosäten stärka villkoren för en sammanhållen lärarutbildning inklusive forskning och i förekommande fall forskarutbildning i anslutning till lärarutbildningen. Inrättandet av ett organ för lärarutbildning innebär att detta får en samlande roll för lärosätets forskningsresurser inom området.

Anmodan

Högskoleverket anmodar universitetet/högskolan att inkomma med en redogörelse för hur det särskilda organet för lärarutbildning är organiserat vid lärosätet och om det särskilda organet – i enlighet med 2 kap. 5 a § högskolelagen – har det samlade ansvaret för grundläggande lärarutbildning, forskning och forskarutbildning som knyter an till lärarutbildningen. Vidare anmodas universitetet/högskolan att redogöra för hur ledamöterna och representanterna har utsetts till det särskilda organet.

Svar skall ha inkommit till Högskoleverket senast den 1 mars 2002.

På Högskoleverkets vägnar

Jeanette Gabrielsson
Verksjurist

Sändlista

Uppsala universitet
Lunds universitet
Göteborgs universitet
Umeå universitet
Luleå tekniska universitet
Karlstads universitet
Växjö universitet
Örebro universitet
Högskolan i Kalmar
Malmö högskola
Högskolan i Borås
Högskolan Dalarna
Högskolan i Gävle
Högskolan i Halmstad
Högskolan Kristianstad
Högskolan i Trollhättan/Uddevalla
Idrottshögskolan i Stockholm
Lärarhögskolan i Stockholm
Mitthögskolan
Mälardalens högskola
Södertörns högskola
Konstfack

Bilaga 2

Förteckning över särskilda organ för lärarutbildning

Uppsala universitet	Utbildningsvetenskapliga fakultetsnämnden
Göteborgs universitet	Utbildnings- och forskningsnämnd för lärarutbildning
Umeå universitet	Fakultetsnämnden för lärarutbildning
Luleå tekniska universitet	Den särskilda nämnden för lärarutbildning
Karlstads universitet	Fakultetsnämnd Lärande
Växjö universitet	Lärarutbildningsnämnden
Örebro universitet	Sektionsnämnden för lärarutbildning
Högskolan i Kalmar	Nämnden för lärarutbildning och utbildningsvetenskap
Malmö högskola	Områdesstyrelsen för lärarutbildning
Högskolan i Borås	Lärarutbildningsnämnden
Högskolan Dalarna	Lärarutbildningsnämnden
Högskolan i Gävle	Lärarutbildningsnämnden
Högskolan i Halmstad	Enheten för lärarutbildning
Högskolan Kristianstad	Nämnden för utbildningsvetenskap
Högskolan i Trollhättan/Uddevalla	Lärarutbildningsnämnden
Idrottshögskolan i Sthlm	Lärarutbildningsnämnden
Lärarhögskolan i Sthlm	Nämnden för grundutbildning, forskning och forskarutbildning
Mitthögskolan	Lärarutbildningsnämnden
Mälardalens högskola	Den utbildningsvetenskapliga nämnden
Södertörns högskola	Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning och utbildningsvetenskap
Konstfack	Utbildningsnämnden för Konstfacks lärarutbildning

